

**ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО: СУТНІСТЬ, ДОСВІД
ТА МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ**

Анотація

У статті описуються передумови виникнення державно-приватного партнерства (ДПП), які пов'язані із відсутністю коштів у бюджеті для забезпечення умов існування суспільства у країні та пошуку нових моделей фінансування. Визначено необхідність застосування механізмів як необхідної передумови соціально-економічного розвитку, де значна увага приділяється соціальній сфері. Досліджується сутність поняття ДПП, яка описана у працях зарубіжних та вітчизняних науковців у широкому та вузькому розуміннях, що надає можливість описати основні механізми та сфери впливу такого виду партнерства. Також зазначаються основні групи та форми здійснення ДПП в Україні. Особлива увага відведена узагальненню практики застосування механізмів ДПП у різних країнах світу. Виявлено можливий вплив ДПП на соціальну сферу та доводиться необхідність розвитку такого виду співробітництва й в Україні.

Ключові слова: державно-приватне партнерство, інтерес, соціальна сфера, соціальна інфраструктура, бізнес, суспільство.

А.В. Сідуняк,

Черновицкий торгово-экономический институт КНТЕУ, г. Черновцы

**ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОЕ ПАРТНЕРСТВО: СУЩНОСТЬ, ОПЫТ
И ВОЗМОЖНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЕ**

Аннотация

В статье описываются предпосылки возникновения государственно-частного партнерства (ГЧП), которые связаны с отсутствием средств в бюджете для обеспечения условий существования общества в стране и поиска новых моделей финансирования. Определена необходимость применения механизмов как необходимой предпосылки социально-экономического развития, где значительное внимание уделяется социальной сфере. Исследуется сущность понятия ГЧП, которая описана в работах зарубежных и отечественных ученых в широком и узком смысле, что позволяет описать основные механизмы и сферы влияния такого вида партнерства. Также указываются основные группы и формы осуществления ГЧП в Украине. Особое внимание отведено обобщению практики применения механизмов ГЧП в различных странах мира. Вывявлено возможное влияние ГЧП на социальную сферу и доказывается необходимость развития такого вида сотрудничества и в Украине.

Ключевые слова: государственно-частное партнерство, интерес, социальная сфера, социальная инфраструктура, бизнес, общество.

Aleksandra V. Sidunyak,

Chernivtsi Trade and Economics Institute of KNTEU, Chernivtsi

**PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIPS: THE NATURE, EXPERIENCE
AND THE POSSIBILITY OF USING THE SOCIAL SECTOR**

Annotation

This paper describes the prerequisites of public-private partnership (PPP) appearance, which are related with the lack of funds in the budget to ensure the conditions of the society in the country and seeking new funding models. The need for mechanisms as a prerequisite of social and economic development, where much attention is paid to the social sphere is defined. The essence of the concept of PPP, which is described in the works of foreign and national scholars in the broad and narrow sense,

which allows to describe basic mechanisms and spheres of influence of this type of partnership is investigated. The main groups and the forms of PPPs in Ukraine are indicated. Special attention is given to a generalization of the practice of using PPPs around the world. The possible impact of PPPs in social services and have the need for this type of co-operation in Ukraine is revealed.

Keywords: public-private partnership interest in the social sector, social infrastructure, business and society.

Постановка проблеми. Існування проблем, пов'язаних із відсутністю коштів у бюджеті, які так необхідні для створення умов соціально-економічного розвитку держави, є досить розповсюдженою. У результаті виникає потреба залучення додаткових зусиль. Така перешкода стала поштовхом до пошуку нових моделей фінансування й, як наслідок, ДПП є поширеним у багатьох державах світу. Такими країнами є: Французька Республіка, Федеративна Німецька Республіка, Великобританія, досвід яких є позитивним й знаходить своє відображення не тільки в економічній, а й соціальній сфері. Тому розкриття сутності, аналіз досвіду та виявлення впливу ДПП на соціальну сферу є досить актуальним питанням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи, досвід використання механізмів ДПП та можливості застосування у соціальній сфері описуються у працях таких науковців, як О. Богомолів, Л. Гриценко, М. Лендьєєл, Б. Онищук, С. Підгаєць, М. Погребняк, П. Сегварі, А. Спірідонов. Вони, зокрема, окреслили основні теоретичні та практичні завдання ДПП: здійснили спробу узагальнення підходів до трактування поняття «державно-приватне партнерство» [5, 9]; окреслили досвід впровадження ДПП за кордоном, зазначаючи мету та основні засади здійснення ДПП, приділяючи значну увагу пошуку можливостей впровадження такого виду співробітництва в Україні [3–5].

Н. М. Бондар займалась питаннями соціальної ефективності ДПП, вона визначила, що прийняття державою рішень про реалізацію проекту інвестицій на засадах ДПП повинно здійснюватись із врахуванням не тільки економічних, політичних наслідків, а й корисності такого проекту для суспільства. Автором запропоновано застосування інтегрального показника соціальної ефективності, що відображає відношення величини одержаного соціального ефекту до одиниці приросту вартості основних засобів галузі в результаті реалізації проекту ДПП. Запропонований показник дає змогу об'єктивно оцінити соціальні результати реалізації проекту з точки зору його соціальної спрямованості, підвищення рівня життя населення, очікуваних соціальних наслідків у галузі, відповідності проекту пріоритетам розвитку території (галузі) та очікуваному впливу на спосіб життя населення [1, с. 376]. Однак в її роботі описано не усі соціальні ефекти реалізації ДПП.

Узагальнення суті ДПП, шляхом співставлення трактування поняття різними науковцями, виявлення його основних ознак, аналіз застосування

різних форм ДПП у країнах світу надасть можливість виявити напрямки впливу ДПП на деякі сфери діяльності суспільства. Водночас, не досить ґрунтовно розроблено питання впливу ДПП на соціальну сферу, яке потребує подальшого розкриття.

Метою даної статті є розкриття сутності ДПП, з'ясування та узагальнення практики застосування механізмів ДПП у різних країнах світу й виявлення впливу ДПП на соціальну сферу.

Виклад основного матеріалу. У сучасній науковій літературі існують два підходи до трактування ДПП (у широкому та вузькому значеннях). У широкому розумінні це поняття, зазвичай, зазначається у законодавстві певної країни, де вказуються учасники, підстави та норми, згідно з якими здійснюється угода. Зокрема, у Законі України «Про державно-приватне партнерство» це поняття визначається як «...співробітництво між державою Україна, Автономною Республікою Крим, територіальними громадами в особі відповідних державних органів та органів місцевого самоврядування (державними партнерами) та юридичними особами, крім державних та комунальних підприємств, або фізичними особами-підприємцями (приватними партнерами), що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому цим Законом та іншими законодавчими актами» [2]. З одного боку постає приватний партнер, а з іншого – держава, але обидві сторони несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями, передбаченими договором, що укладається в рамках державно-приватного партнерства.

У зарубіжній літературі державно-приватне партнерство звучить як Public-Private-Partnership (PPP), де «public» означає «публічний», той, що об'єднує сили державної влади, муніципальної або місцевої, а також і громадських організацій, тобто сили, які представляють інтереси суспільства і протиставляється «private», що означає «приватний», той представник, який надає свої фінансові та інші ресурси або послуги чи товари з метою отримання прибутку.

У вузькому розумінні поняття ДПП – це взаємодія бізнесу і влади з метою реалізації проектів, що здійснюють вплив на соціальну сферу.

Н. М. Бондар зазначила, що провадження проектів державно-приватного партнерства пов'язана з метою реалізації суспільних інтересів, у тому числі й соціальних. Такими інтересами у розвитку транспорту та його інфраструктури є доступність транспортних послуг населенню, покращення транспортного забезпечення регіонів, забезпечення соціально-економічного розвитку територій, скорочення часу перевезень вантажів та пасажирів тощо [1, с. 375].

Для глибшого розкриття сутності ДПП слід визначити такі основні ознаки державно-приватного партнерства: сторонами ДПП є держава і приватний

бізнес; взаємодія сторін у ДПП має юридичну основу; взаємодія бізнесу і влади має партнерський характер, заснований на врахуванні інтересів обох сторін; ДПП застосовується при реалізації проектів, що мають істотну суспільно-державну значущість. ДПП-проекти – це, перш за все, реалізація публічних інтересів. Спільні цілі та інтереси обох партнерів координуються на основі загальнодержавних суспільно-корисних цілей; у процесі реалізації проектів на основі ДПП об'єднуються зусилля сторін; фінансові ризики і витрати, а також досягнуті в ДПП результати розподіляються між сторонами в пропорціях за взаємними домовленостями, оформленими юридично [3].

За ступенем участі приватного сектора Світовий банк поділяє ДПП за наступними групами: контракти та управління лізингу, концесія, «проекти зеленого поля» та продаж активів, де розмежовується обсяг прав та обов'язків кожного учасника. У Законі України «Про державно-приватне партнерство» [2] вказані такі форми здійснення ДПП, як: концесія та спільна діяльність та інші, які не суперечать Конституції України, Цивільному кодексу України, Господарському кодексу України, іншим законодавчим актам України, а також міжнародним договорам України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Є багато прикладів ефективної взаємодії держави та бізнесу, які мають значний вплив як на економічну, так і на соціальну сферу, у Німеччині, наприклад, співпраця держави і бізнесу знаходить своє відображення у комунальному господарстві (водопостачання та водовідведення, каналізаційні системи, освітлення вулиць) та в енергетичній галузі (вироблення електроенергії, тепла, видобування газу), які формують основу соціально-побутової, культурної та інших видів інфраструктури, які є необхідністю для суспільства.

Крім того, форми ДПП використовують і при спорудженні адміністративних будівель, відділів міліції, лікарень чи спеціалізованих медичних центрів (наприклад, у Німеччині нещодавно розпочав свою роботу центр протонної терапії, який було збудовано на основі використання механізму ДПП), дошкільних закладів та шкіл [4, с. 300]. Схожий досвід ДПП у Франції, Великобританії та багатьох інших державах, де соціальний розвиток держави знаходиться на високому рівні й значною мірою може бути взірцем забезпечення соціальної сфери для інших держав. За дослідженнями світового банку, найбільше практика реалізації проектів ДПП є поширеною серед країн Європи, понад те, ця тенденція зростає, отже держава та бізнес вміло поєднують зусилля інтересів та застосовують його для реалізації суспільно-необхідних проектів.

Значні державні програми щодо сприяння партнерства з приватним сектором існують в Ірландії. На території країн континентальної Європи –

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

Фінляндії, Німеччини, Греції, Італії, Нідерландів – реалізуються інвестиційні проекти із застосуванням схеми ДПП, однак наразі вони не становлять значну частку публічних капіталовкладень [5, с. 30].

Але не розкритим залишається виявлення вигод суспільства від такого об'єднання держави і бізнесу. Саме розвиток державно-приватного партнерства може забезпечити інфраструктурою (житлове будівництво, ЖКГ, дорожнє будівництво, залізниці, аеропорти і морські порти і т.д.), а це, в свою чергу, передбачає стабільне надання послуг населенню на якісно новій основі за доступними цінами. Лише деякі науковці приділяли увагу впливу такого виду співробітництва на соціальну сферу.

Соціальна сфера потребує значних фінансових ресурсів, впровадження сучасних методів управління, новітніх технологій надання послуг та обслуговування. Впровадження проектів державно-приватного партнерства пов'язане з метою реалізації суспільних інтересів, у тому числі й соціальних [1, с. 374]. Саме державно-приватне партнерство дозволить, з одного боку, залучити ресурси суб'єктів підприємницької діяльності, з іншого – зберегти контроль і нагляд держави за наданням соціально значущих послуг необхідних населенню, у необхідному обсязі, а головне – якості. Основною передумовою соціальної спрямованості ДПП є домінування соціальної мети, що відображає сутність і основну функцію та завдання галузі соціальної сфери, конкретної установи, де соціальна мета є місією державного партнера, економічна мета – метою приватного партнера, в угоді партнерства дані цілі повинні бути чітко розділені і створені умови не суперечити один одному.

Тому державно-приватне партнерство може істотно вплинути на соціальну сферу, яке проявлятиметься у: створенні соціальної інфраструктури, яка покращує життєдіяльність суспільства у повсякденному житті; організації умов для існування незабезпечених верств населення, шляхом побудови притулків, дитячих будинків і т.п.; покращенні життя людей з обмеженими можливостями, шляхом побудови лікарень, оздоровчих, реабілітаційних центрів; відтворенні населення, будуючи туристичні комплекси, установи охорони здоров'я, соціального захисту населення; виникненні нових робочих місць, за рахунок створення або відновлення діяльності підприємств різноманітних галузей; покращенні якості товарів та послуг, шляхом інноваційного розвитку підприємств; отриманні якісних освітніх послуг за рахунок створення або відновлення діяльності навчальних закладів та розвитку міжнародного співробітництва між ними та підвищення соціальної функції держави у сфері освіти; розвитку духовному та релігійному, шляхом побудови церков, установ творчого мистецтва і т.п.

Слід також зауважити і те, що державно-приватне партнерство, як правило, полегшує вихід країн на світові ринки капіталів, залучення іноземних інвестицій в реальний сектор економіки. Також особливе значення ДПП має для економіки регіонів, де на його основі розвиваються місцеві ринки капіталу, товарів і послуг, що створюють передумови для збільшення капіталозабезпечення соціально-важливих проектів ДПП.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. З вищесказаного випливає, що державно-приватне партнерство – це співробітництво між бізнесом і владою, що здійснюється на основі договору в порядку, встановленому Законом та іншими законодавчими актами, що пов'язано з метою реалізації суспільних інтересів, у тому числі й соціальних. Неоднозначність визначення суті ДПП виділяє різноманітні погляди на роль партнерства. Його вплив здійснюється на різноманітні сфери людської діяльності, що значною мірою залежить від усвідомлення державою її основної ролі у такому виді співробітництва. Зарубіжний досвід застосування такого виду взаємодії полягає у створенні соціальної інфраструктури, яка забезпечує нормальну щоденну життєдіяльність суспільства, створенні нових робочих місць, стимулюванні внутрішнього попиту та інвестиційного попиту, наданні можливості розвитку ідей, винаходів та зростанню можливостей інтелектуального та релігійного розвитку суспільства. Понад те, держава створює умови для тих, хто в силу різних об'єктивних причин не може повноцінно працювати (хворим, інвалідам, літнім людям, студентам, дітям), співпрацюючи з приватним представником у галузі будівництва лікарень, оздоровчих центрів. А розбудова установ охорони здоров'я, соціального захисту населення, організація санаторно-курортного, туристично-готельного обслуговування, фізкультури і спорту сприятиме відтворенню населення. Останнім часом серед багатьох держав досить популярним об'єктом державно-приватного партнерства стали оборона, освіта, телебачення та деякі види громадського транспорту, які є необхідною умовою не тільки існування й повсякденного життя суспільства, але й їхнього духовного розвитку, й це дуже радує. Значення для населення, що проживає на території певного регіону, має використання установ освітньо-культурного, духовного та релігійного спрямування, що сприяє духовному зростанню суспільства.

Серед установ, що задовольняють матеріально-побутові потреби населення, важливе місце займають установи житлово-комунального та побутового обслуговування, які також є об'єктом ДПП, від їх швидкого будівництва залежать соціальні умови життя і праці людей, загальна культура суспільства. Розвинута організація побутового обслуговування дає можливість значно скоротити час кожної людини на виконання побутових

робіт, використати вивільнений час для задоволення культурних потреб, організацію спортивних заходів, туризму тощо. Тому, якщо потужно розвивати такий вид співробітництва, можна значно покращити не тільки економічне, але й соціальне становище країни. Держава у процесі прийняття рішень повинна звертати увагу на окрему людину, яка є громадянином та заслуговує на повноцінне життя у своїй державі. Адже задоволеність суспільства діяльністю державних та місцевих органів влади формує довіру у громадян, стимулює їх до кращого виконання своїх обов'язків, а це є передумовою забезпечення добробуту у країні загалом.

Щодо України, то вона лише на стадії розвитку такого виду співробітництва. Розширення практики угод ДПП допоможуть швидше розв'язати проблеми поліпшення виробничої та соціальної інфраструктури, а також забезпечити серйозний прорив у сфері комунального господарства, але активне впровадження такого виду співробітництва потребує глибокого дослідження та вдосконалення механізму її реалізації у майбутньому.

Подальші дослідження державно-приватного партнерства стосуватимуться пошуку напрямків поліпшення та активізації взаємодії держави і бізнесу у різноманітних соціальних напрямках та виявлення можливостей підвищення ролі такого виду співробітництва, які мають соціальну спрямованість в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бондар Н. М. Оцінювання показників ефективності проектів державно-приватного партнерства. Оцінювання соціальної ефективності проектів державно-приватного партнерства / Наталя Миколаївна Бондар // Управління проектами, системний аналіз і логістика. – К.: НТУ, 2012. – Вип. 10. – С.374–377.
2. Про державно-приватне партнерство : Закон України: офіційний текст : за станом на 02.12.2012 року, № 2404-VI. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради. – 2010. – № 40. – С. 542. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>.
3. Спиридонов А. А. Государственно-частное партнерство: понятие и перспективы совершенствования законодательного регулирования, / Андрей Алексеевич Спиридонов [электронный ресурс] // Актуальные проблемы социально-экономического развития России. – Режим доступа: <http://pppcenter.ru/ru/press-center/smi-o-centre/19032010>.
4. Підгаєць С. Європейський досвід застосування державно-приватного партнерства / Сергій Підгаєць // Журнал Європейської економіки. – 2011. – № . – С.291–305.
5. Досвід та перспективи впровадження державно-приватних партнерств в Україні та за кордоном / Винницький Б., Лендьял М., Онищук Б., Сегварі П. – К.: «К.І.С.», 2008. – 146 с.
6. Балахонова О. В. Анализ проблемы государственно-частного партнерства [электронный ресурс] / О.В. Балахонова. – Режим доступа: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vsunu/2011_7_2/Balakhonova.pdf.
7. Богомолов О. Государственно-частное партнерство: международный опыт и российская практика / Олег Богомолов // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – №5. – С.22–25.
8. Васильева М. Н. Анализ зарубежного опыта реализации форм государственно-частного партнерства [электронный ресурс] / Васильева Мария Николаевна. – Режим доступа: <http://web.snauka.ru/issues/2011/06/912>.
9. Погребняк М. М. Фінансово-організаційні засади концесії автомобільних доріг в Україні як форма державно-приватного партнерства / М. М. Погребняк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – №6(73). – С.110–114.
10. Хірс О. В. Державно-приватне партнерство як напрям розвитку авіапромислового комплексу країни / О. В. Хірс [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pppi/2012_33/Hirs.pdf